

มูลนิธิชัยพัฒนา

แนวทางการจำแนกรูปแบบทางสังคม การประชาสัมพันธ์และสิ่งแวดล้อมศึกษา เทคโนโลยีตามแนวพระราชดำริ

คู่มือ

แนวทางการจำแนกรูปแบบทางสังคมการประชาสัมพันธ์

และสิ่งแวดล้อมศึกษา

เทคโนโลยีตามแนวพระราชดำริ

คำแถลง

การศึกษาวิจัยและพัฒนาสิ่งแวดลอมแหลมผักเบี้ยอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ได้ดำเนินการมาตั้งแต่ปลายปี พ.ศ. 2534 และค่อยๆ พัฒนาจนดำเนินการอย่างเข้มข้นในปี พ.ศ. 2537 ภายใต้แผนงานจากพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว งานศึกษาวิจัยมุ่งดำเนินการสร้างองค์ความรู้ทางวิทยาศาสตร์และผลิตเทคโนโลยีการกำจัดขยะด้วยการฝังกลบประยุกต์ในกล่องคอนกรีตและการบำบัดน้ำเสียชุมชนด้วยการใช้พืชกรองน้ำเสีย ณ บริเวณโครงการศึกษาวิจัยฯ ตำบลแหลมผักเบี้ย อำเภอบ้านแหลม จังหวัดเพชรบุรี ผลการศึกษาวิจัยให้คุณประโยชน์อย่างยิ่งในการให้องค์ความรู้ทางวิทยาศาสตร์ขยะและน้ำเสียชุมชน รวมทั้งได้เทคโนโลยีการกำจัดขยะและบำบัดน้ำเสียที่เป็นไปตามพระราชดำริ คือใช้ธรรมชาติช่วยธรรมชาติ ท้องถิ่นดำเนินการได้ ไม่ยุ่งยาก ราคาถูก และมีประสิทธิภาพ จึงกล่าวได้ว่าเทคโนโลยีที่สร้างขึ้นตามแนวพระราชดำรินี้สามารถประยุกต์ใช้ได้ทุกพื้นที่ในประเทศไทย

คณะผู้วิจัยมีความซาบซึ้งและเป็นพระมหากรุณาธิคุณล้นเกล้าล้นกระหม่อมเป็นอย่างยิ่ง ที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระราชทานพระราชดำริชี้แนวทางการศึกษาวิจัยอย่างเป็นรูปธรรม พร้อมกันนี้ก็ให้รู้สึกเป็นพระมหากรุณาธิคุณอย่างสูงที่สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีได้เสด็จฯ เยี่ยมชมและให้กำลังใจต่อนักวิจัย ทำให้มีพลังในการทำงานวิจัยจนบรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้ทุกประการ

เทคโนโลยีการกำจัดขยะ การบำบัดน้ำเสีย รวมทั้งคู่มือแนวทางสังคมศาสตร์ การประชาสัมพันธ์ และสิ่งแวดลอมศึกษา ได้เรียบเรียงพร้อมทั้งกลั่นกรองความผิดพลาดด้วยการจัดสัมมนาทางวิชาการเชิงวิพากษ์แล้วสองครั้ง จึงไม่ต้องกังวลความผิดพลาด เพียงแต่การปฏิบัติตามคู่มือและ

ใช้พื้นฐานความรู้เล็กน้อยก็สามารถสร้างเทคโนโลยีได้ อย่างไรก็ตาม ถ้ามีข้อสงสัยสิ่งหนึ่งประการใดเกี่ยวกับเทคโนโลยีสามารถติดต่อได้ที่สำนักงานโครงการฯ วิทยาลัยสิ่งแวดล้อม มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ หมายเลขโทรศัพท์ 0-2561-4754, 0-2942-8727 และ 0-2579-2116 หรือ สำนักงานโครงการฯ ตำบลแหลมผักเบี้ย อำเภอบ้านแหลม จังหวัดเพชรบุรี หมายเลขโทรศัพท์ 0-3244-1264 และ 0-3244-1265 ได้ในเวลาราชการ

ขอขอบคุณ มูลนิธิชัยพัฒนา สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ (สำนักงาน กปร.) มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ กรมชลประทาน สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ เทศบาลเมืองเพชรบุรี กรมวิทยาศาสตร์การแพทย์ กรมวิทยาศาสตร์บริการ สำนักงานปรมาณูเพื่อสันติ กรมอนามัย กรมป่าไม้ กรมประมง และสถาบันราชภัฏเพชรบุรี ที่ได้ให้ความอนุเคราะห์ทั้งงบประมาณ ข้อมูลห้องปฏิบัติการ และการให้ความช่วยเหลือในการวิจัย จนกระทั่งได้คู่มือเหล่านี้ อย่างมีประโยชน์ยิ่ง

คณะนักวิจัย

30 ตุลาคม 2543

สารบัญ

คำนำ	5
วัตถุประสงค์	6
หลักการและเหตุผล	6
ลักษณะรูปแบบของสังคม/ชุมชน	8
การหารูปแบบของสังคม/ชุมชน	9
ความรู้พื้นฐานการประชาสัมพันธ์และสิ่งแวดล้อมศึกษา	10
การประชาสัมพันธ์	10
สิ่งแวดล้อมศึกษา	11
รูปแบบการประชาสัมพันธ์และสิ่งแวดล้อมศึกษาตามลักษณะชุมชน	13
ชุมชนเกษตรกรรม	13
ชุมชนพานิชยกรรม	14
ชุมชนอุตสาหกรรม	15
ชุมชนท่องเที่ยวและนันทนาการ	16
ชุมชนผสม	17

แนวทาง การจำแนกรูปแบบสังคม การประชาสัมพันธ์ และสิ่งแวดล้อมศึกษา ต่อการนำเทคโนโลยีการกำจัดขยะ และการบำบัดน้ำเสีย สำหรับนักประชาสัมพันธ์และนักสิ่งแวดล้อมศึกษา

คำนำ

สภาพสิ่งแวดล้อมที่สะอาดปราศจากมลพิษเป็นภาวะที่มนุษย์ทุกคนพึงปรารถนาแต่ภาวะการณ์ในสังคมปัจจุบันเป็นภาวะที่สังคมเร่งรีบในการพัฒนา มีการเร่งใช้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมด้วยการใช้เทคโนโลยีต่างๆ อย่างมากมาย อันส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมแบบปัญหาลูกโซ่ติดตามมา อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ หากไม่มีการวางแผนจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่ดี ปัญหาสิ่งแวดล้อมที่กำลังประสบอยู่ในขณะนี้ นับวันจะทวีความรุนแรงขึ้นอย่างมาก ทั้งปัญหาน้ำเสีย อากาศเสีย ขยะมูลฝอย ดินเสื่อมโทรม เหล่านี้ทำให้คุณภาพชีวิตคนไทยเสื่อมถอยลง แต่ด้วยพระมหากรุณาธิคุณของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวที่ทรงพระราชทานแนวพระราชดำริ เพื่อแก้ไขบรรเทาปัญหาสิ่งแวดล้อมด้วยความร่วมมือของหน่วยงานต่าง ๆ หลายหน่วยงาน เช่น มูลนิธิชัยพัฒนา สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ (สำนักงาน กปร.) กรมชลประทาน มหาวิทยาลัย เกษตรศาสตร์ และสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ จึงบังเกิดโครงการศึกษาวิจัยและพัฒนาสิ่งแวดล้อมแหลมผักเบี้ยอันเนื่องมาจากพระราชดำริ เพื่อเป็นโครงการนำร่องในการศึกษาหาเทคโนโลยีในการแก้ไขปัญหาน้ำเสีย และขยะมูลฝอย

การได้มาซึ่งเทคโนโลยีการกำจัดขยะและการบำบัดน้ำเสียจะไม่บังเกิดผลอย่างจริงจังหากไม่ได้รับการส่งเสริมเผยแพร่ การให้การศึกษา และปลูกฝังให้เกิดจิตสำนึกต่อกลุ่มบุคคลเป้าหมาย หรือกลุ่มบุคคลที่สัมผัสกับปัญหาดังกล่าว และ/หรือสามารถแก้ไขปัญหา/ลดปัญหาในขั้นต้นลงก่อนได้ ดังนั้นจึงเกิดคู่มือการประชาสัมพันธ์และสิ่งแวดล้อมศึกษาเพื่อให้นักประชาสัมพันธ์และนักสิ่งแวดล้อมศึกษาได้ใช้ประกอบในการให้ความรู้และการประชาสัมพันธ์เทคโนโลยีการกำจัดขยะและการบำบัดน้ำเสียต่อกลุ่มเป้าหมาย/สังคมเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดในการแก้ไข/บำบัด/ลดปัญหาสิ่งแวดล้อมในปัจจุบันให้เบาบางลงเพื่อคุณภาพชีวิตที่ดีของสังคมไทยในอนาคตแบบยั่งยืนตลอดไป

วัตถุประสงค์

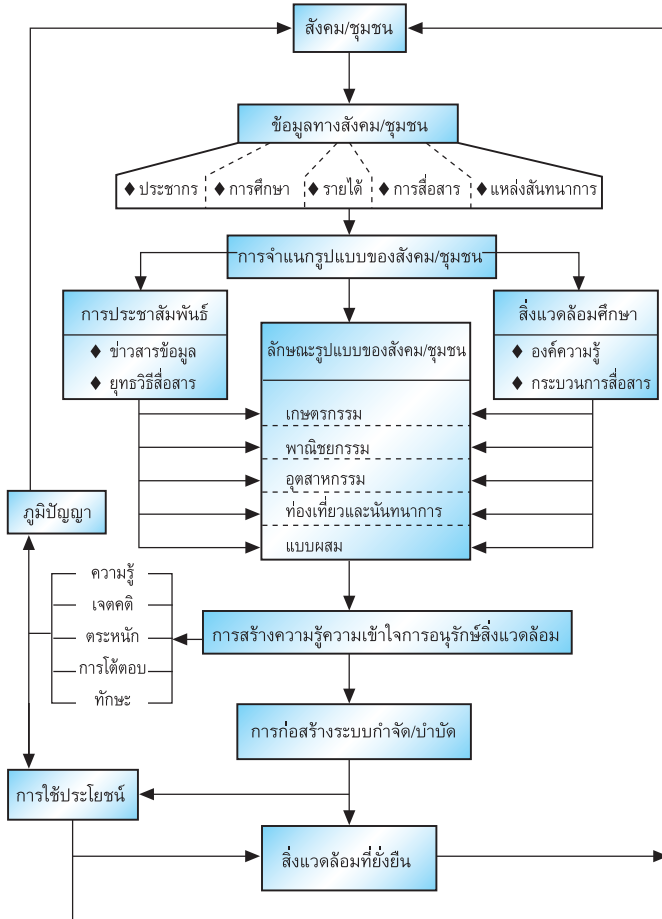
- 1) เพื่อนำองค์ความรู้ เรื่องเทคโนโลยีการกำจัดขยะ และบำบัดน้ำเสียผ่านกระบวนการประชาสัมพันธ์และสิ่งแวดล้อมศึกษาไปสู่กลุ่มเป้าหมาย
- 2) เพื่อสร้างแนวคิดในการเลือกรูปแบบการประชาสัมพันธ์และสิ่งแวดล้อมศึกษาที่เหมาะสมกับกลุ่มสังคม/กลุ่มเป้าหมายที่ต้องการ
- 3) เพื่อให้เกิดความร่วมมือและการประสานประโยชน์ระหว่างหน่วยงานต่างๆ และประชากรกลุ่มเป้าหมายในพื้นที่ชุมชนที่สร้างปัญหาขยะและน้ำเสียระดับครัวเรือนและสาธารณะ

หลักการและเหตุผล

ภาวะปัจจุบันปัญหาสิ่งแวดล้อมโดยเฉพาะอย่างยิ่งปัญหาเรื่องขยะและน้ำเสียยิ่งทวีความรุนแรงขึ้น ดังนั้นจึงจำเป็นต้องมีการจัดการวางแผนในการกำจัดขยะและบำบัดน้ำเสียอย่างเป็นระบบและถูกต้องตามหลักวิชาการ เพื่อเป็นการลดปัญหาดังกล่าวให้เบาบางลง แต่อย่างไรก็ดีการวางแผนการ

จัดการสิ่งแวดล้อมของผู้บริหารจะไม่เกิดการสัมฤทธิ์ผลหากประชาชนภายในสังคมยังขาดซึ่งความรู้ความเข้าใจ ตลอดจนความร่วมมือในการแยกขยะ/กำจัดขยะและบำบัดน้ำเสีย ความจำเป็นของสิ่งแวดล้อมศึกษาและการประชาสัมพันธ์จึงเข้ามามีบทบาทในสังคม โดยปรัชญาของสิ่งแวดล้อมศึกษาจะต้องเป็นการให้ความรู้ที่ยาวนานและต่อเนื่องชั่วชีวิต เป็นกระบวนการที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ให้เกิดการคิดเป็น ทำเป็นและแก้ปัญหาได้ และจำเป็นต้องให้เนื้อหาที่เหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมาย ส่วนการประชาสัมพันธ์เป็นการนำสื่อเนื้อหาสาระในสิ่งที่ต้องการประชาสัมพันธ์ ผ่านสื่อประชาสัมพันธ์ไปยังกลุ่มเป้าหมายโดยอาศัยนักประชาสัมพันธ์กลุ่มที่มีบทบาทสำคัญที่จะทำให้การประชาสัมพันธ์และสิ่งแวดล้อมศึกษาเกิดการสัมฤทธิ์ผล นอกจากนี้จะต้องมีนักประชาสัมพันธ์และนักสิ่งแวดล้อมศึกษาที่เชี่ยวชาญแล้ว ส่วนที่สำคัญยิ่งนั้นก็คือ กลุ่มเป้าหมายหรือประชาชนหรือสมาชิกในสังคม ที่จะมีพฤติกรรมที่แตกต่างกันไปตามลักษณะภูมิประเทศ จารีต ความสัมพันธ์ในชุมชน/สังคม ซึ่งจะทำให้กระบวนการในการให้ความรู้และการประชาสัมพันธ์ที่แตกต่างกันไปในการนี้จากความแตกต่างของชุมชน/สังคมทำให้นักประชาสัมพันธ์และนักสิ่งแวดล้อมศึกษาจำเป็นต้องทราบถึงกลุ่มชุมชน/สังคมนั้นๆ ว่าเป็นประเภทใด โดยทั่วไปหากพิจารณาจากลักษณะเฉพาะและการประกอบอาชีพสามารถแบ่งลักษณะของชุมชน/สังคมเป็น 5 กลุ่ม คือ ชุมชนเกษตรกรรม ชุมชนพาณิชยกรรม ชุมชนอุตสาหกรรม ชุมชนท่องเที่ยวและนันทนาการ และชุมชนผสมเมื่อสามารถจำแนกรูปแบบชุมชนออกเป็นประเภทเหล่านี้ได้แล้ว จะทำให้นักประชาสัมพันธ์และนักสิ่งแวดล้อมศึกษาสามารถวางแผนในการประชาสัมพันธ์และการให้ความรู้เทคโนโลยีการกำจัดขยะและบำบัดน้ำเสียได้อย่างมีประสิทธิภาพ ดังนั้นจึงจำเป็นต้องมีการประสานและดำเนินการอย่างเป็นขั้นตอนที่ต่อเนื่องทั้งทางด้านสังคม การประชาสัมพันธ์ และสิ่งแวดล้อมศึกษา ดังแสดงไว้ในภาพที่ 1

ภาพที่ 1 ขั้นตอนต่อเนื่องของกระบวนการทางด้านสังคม การประชาสัมพันธ์ และสิ่งแวดล้อมศึกษา

ลักษณะรูปแบบของสังคม/ชุมชน

ชุมชน คือ กลุ่มคนพวกหนึ่งที่มาอยู่ร่วมกันในอาณาบริเวณหนึ่งโดยคนเหล่านี้ถือว่า คนมีความผูกพันอยู่ในบริเวณแห่งนั้น มีความยึดเหนี่ยวกันเป็นปึกแผ่นมั่นคงมีการกระทำกิจกรรมต่างๆ หลายๆ ด้านร่วมกัน เพื่อตอบสนอง

ความต้องการด้านเศรษฐกิจและสังคมของสมาชิกและสามารถแบ่งชุมชนออกเป็น 2 ประเภท คือ ชุมชนเมือง (Urban Community) และชุมชนชนบท (Rural Community) ดังนี้

1) ชุมชนเมือง วิถีชีวิตคนส่วนใหญ่ของชุมชนเมือง คือ การติดต่อสัมพันธ์กับแบบทุติยภูมิ คือรู้จักกันผิวเผิน เป็นทางการตามสถานภาพและหน้าที่การทำงานมีความแตกต่างชนชั้นสังคมมาก ส่วนใหญ่อาชีพเข้ามามีบทบาทในการกำหนดความแตกต่างการแบ่งชั้นสังคม สามารถแบ่งออกเป็น

- (1) ชุมชนพาณิชยกรรม
- (2) ชุมชนอุตสาหกรรม
- (3) ชุมชนท่องเที่ยวและนันทนาการ
- (4) ชุมชนแบบผสม

2) ชุมชนชนบท ประชาชนส่วนใหญ่มีอาชีพทำการเกษตร จึงมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับธรรมชาติ วิถีชีวิต ค่านิยม ความเชื่อ จารีตประเพณี และทัศนคติของชนบท มีความเป็นกลุ่มคนไม่แตกต่างทางความคิด ได้แก่

- (1) ชุมชนเกษตรกรรม

สำหรับชุมชนทั้ง 5 ชุมชน นี้ จะมีความเฉพาะตัว ในหลายๆ ด้านซึ่งสามารถให้เป็นดัชนีในการชี้วัดแบ่งการเป็นชุมชนต่างๆ เพื่อที่จะสร้างสิ่งแวดล้อมศึกษาและการประชาสัมพันธ์ได้อย่างถูกต้อง

การหารูปแบบของสังคม/ชุมชน

แนวคิดของการสร้างแบบจำลองทางสังคมเบื้องต้นโดยอาศัยหลักการและวิธีการสังคมและวิทยาศาสตร์มาประยุกต์ เพื่อใช้ในการวิเคราะห์รูปแบบสังคม โดยลักษณะของสังคมอาจขึ้นกับ ความหนาแน่นของประชากร วัฒนธรรมระดับการศึกษา เป็นต้น

นอกจากนี้ยังต้องอาศัยอิทธิพลของสภาพสิ่งแวดล้อม ที่ส่งผลทำให้เกิดความแตกต่างของ ชุมชน โดยพิจารณาความแตกต่าง 3 ประเภทใหญ่ ๆ คือ

- 1) สภาพแวดล้อมทางภูมิศาสตร์
- 2) สภาพแวดล้อมทางสังคม และ
- 3) สภาพแวดล้อมทางวัฒนธรรม

ดังนั้นการเข้าถึงชุมชนหรือสังคมที่ดีที่สุด คือ นักสิ่งแวดล้อมศึกษาและนักประชาสัมพันธ์ จำเป็นต้องมีการเข้าพื้นที่จริง โดยการเข้าหาประธาน/หัวหน้าชุมชน พูดคุยเพื่อให้ได้ข้อมูลที่ถูกต้องและชัดเจน เพื่อเป็นข้อมูลในการประกอบการเลือกใช้สื่อตลอดจนวิธีการของการให้ความรู้และการประชาสัมพันธ์ที่ถูกต้องและเกิดผลประโยชน์สูงสุด

ความรู้พื้นฐานการประชาสัมพันธ์และสิ่งแวดล้อมศึกษา

1. การประชาสัมพันธ์

การประชาสัมพันธ์ หมายถึง การกระทำทั้งสิ้นทั้งหลายทั้งปวงที่เกิดจากการวางแผนล่วงหน้าในการที่จะสร้างความเข้าใจกับสาธารณชนที่เกี่ยวข้อง เพื่อก่อให้เกิดทัศนคติที่ดี ภาพพจน์ที่มีอันจะนำไปสู่สัมพันธภาพที่ดีระหว่างหน่วยงานและสาธารณชนที่เกี่ยวข้อง ก่อให้เกิดการสนับสนุนและความร่วมมือเป็นอย่างดี

1.1 ลักษณะการประชาสัมพันธ์

1) การประชาสัมพันธ์ประกอบด้วยการใช้สื่อมวลชน (mass media) อาทิ การเขียนข่าว การให้ข่าว และการสัมภาษณ์ นำลงไปในสื่อมวลชน และการไม่ใช้สื่อมวลชน (no mass media) อาทิ การจัดสัมมนา จัดแสดงผลงาน การจัดการแข่งขัน

2) การประชาสัมพันธ์เป็นทั้งสื่อที่จ่ายเงิน (paid media) อาทิ การซื้อพื้นที่เพื่อนำข่าวไปลง และสื่อที่ไม่จำเป็นต้องจ่ายเงิน (free media) อาทิ

การนำข่าวไปแจ้งให้กับนักข่าวทราบและนักข่าวสนใจตามมาขอข่าวไปลงเอง

1.2 วัตถุประสงค์

- 1) การให้ข้อมูลข่าวสารโดยเสนอในรูปแบบของข่าว บทความ การให้สัมภาษณ์ การจัดนิทรรศการ การสัมมนา การทำสารคดีเผยแพร่ การนำเทปบันทึกเสียงให้คนฟัง และเผยแพร่แนวความคิดด้วยแผ่นพับและใบปลิว
- 2) การสร้างภาพพจน์ หลังจากประชาสัมพันธ์ไปแล้ว ทำให้เกิดความเข้าใจ ชื่นชม พร้อมจะให้การยอมรับและสนับสนุน
- 3) การให้ความรู้จนเกิดการเรียนรู้ และทดลองปฏิบัติในองค์ความรู้ใหม่ๆ
- 4) การสร้างความน่าเชื่อถือ องค์กรความรู้ใหม่ ๆ อยู่ในรูปแบบของข่าว การสัมภาษณ์หรือบทความ สามารถทำให้คนเชื่อถือในบทความนั้น ๆ

1.3 แนวความคิดกระบวนการประชาสัมพันธ์

เริ่มจากการให้ข่าวสารข้อมูล ความรู้ในรูปแบบคู่มือ การเผยแพร่ การรณรงค์เทคโนโลยีการกำจัดขยะและการบำบัดน้ำเสีย ทางสื่อมวลชนและไม่ใช่สื่อมวลชน ใช้ยุทธวิธีสื่อสารเชิงรุก การชี้แนะและทักษะ จนเกิดกระบวนการตีความ กระบวนการตัดสินใจ กระทำจนสำเร็จ โดยผ่านทางสื่อบุคคล วิทยุ โทรทัศน์ และสิ่งพิมพ์ เป็นต้น

2. สิ่งแวดล้อมศึกษา

สิ่งแวดล้อมศึกษา หมายถึง กระบวนการให้ความรู้ที่มีระบบและแบบแผน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการใช้เทคโนโลยีการศึกษานำความรู้ทางสิ่งแวดล้อมสู่บุคคลทุกระดับ เพื่อให้คงไว้ซึ่งคุณภาพสิ่งแวดล้อมที่ดี

2.1 ปรัชญา

ปรัชญาของสิ่งแวดล้อมศึกษาซึ่งต้องอาศัยหลักการสิ่งแวดล้อมศึกษาประกอบด้วย แนวคิด 3 ประการ คือ

1) การให้ความรู้ทางสิ่งแวดล้อมศึกษา ต้องเป็นการให้การศึกษาที่ยาวนานและต่อเนื่องในชีวิต

2) สิ่งแวดล้อมศึกษาต้องเป็นกระบวนการที่ก่อให้เกิดสิ่งต่อไปนี้ที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ คือ คิดเป็น ทำเป็น และแก้ปัญหาได้ จากสิ่งเหล่านี้

(1) **ความรู้** (knowledge) เป็นความรู้ที่ลุ่มลึกจนสามารถสร้างแนวคิดเป็น ทำเป็นและแก้ปัญหาได้อย่างเป็นระบบและผสมผสาน

(2) **ทัศนคติ** (attitudes) เป็นแนวคิดที่ถูกต้องในการอนุรักษ์สาธารณะจากตนเอง ทั้งต่อหน้าและลับหลังกลุ่มบุคคล

(3) **จิตสำนึก** (awareness) บางครั้งเรียกว่ามีความ **“ตระหนักรู้”** ที่ลึกซึ้งอยู่ภายใต้จิตใจสำนึกตลอดเวลา ครั้งใดที่เกิดปัญหาหรือพบเห็นเรื่องที่มีความรู้จะดึงจิตใจสำนึกให้เห็นภาพได้ชัดเจนจนถึงสาเหตุแห่งปัญหาที่แท้จริง

(4) **การรู้สึกตอบโต้** (sensitivity) ที่อ่อนไหวและถูกต้องหมายถึงว่าคราใดที่มีสิ่งเร้าต้องให้กระทำ จะมีเซาว์ปัญญาเลือกกระทำได้ถูกต้อง

(5) **ทักษะ** (skills) มีความรู้อย่างลึกซึ้งจนสามารถจำแนกได้อย่างถูกต้องในทุกสภาวะของสิ่งนั้น อีกทั้งสามารถปฏิบัติได้ด้วยความชำนาญ

3) วิธีการให้ความรู้ต้องเหมาะสมทั้งเนื้อหาขององค์ความรู้ การใช้เทคโนโลยีสิ่งแวดล้อม และผู้รับรู้ เพื่อการสร้างความเข้าใจและปฏิบัติได้

1.3 วัตถุประสงค์

การให้ความรู้ทางสิ่งแวดล้อมศึกษาต้องใช้กระบวนการของ **“การศึกษา”** ในการสอนให้มนุษย์ปฏิบัติต่อสิ่งแวดล้อมอย่างถูกต้อง โดยมีวัตถุประสงค์ให้ผู้เรียนสามารถนำความรู้ไปใช้ในการพัฒนา ปรับปรุง ป้องกันและซ่อมแซมทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่มีเหลืออยู่และที่เสื่อมโทรมให้มีศักยภาพให้พลยังยืนต่อมนุษย์และสามารถตัดสินใจทางด้านสิ่งแวดล้อมด้วยตนเอง มีบทบาทที่สำคัญในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของท้องถิ่น จังหวัด ภาค ประเทศ ภูมิภาค ทวีปประเทศ และโลกได้อย่างถูกต้อง

1.4 แนวความคิดกระบวนการสิ่งแวดล้อมศึกษา

กระบวนการเริ่มจากการนำองค์ความรู้และเทคโนโลยี เรื่อง การกำจัดขยะและการบำบัดน้ำเสีย เผยแพร่สู่คนในสังคมอาชีพต่าง ๆ ทั้งนี้ก็เพื่อคุณภาพชีวิตของสังคมที่ดี โดยมีวัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรมเป็นตัวกำหนดระดับความรู้ใช้เทคโนโลยีการศึกษาเป็นตัวเร้า และมีกระบวนการสื่อสารผสมผสานกับวิธีการสอน ด้วยการปรับเปลี่ยนและ/หรือสร้างพฤติกรรม (ยอมรับ) ใหม่ ซึ่งเป็นองค์ประกอบรวมของ สมอง กายและจิต เป็นความรู้ 5 ระดับ คือ ความรู้ เจตคติ ความตระหนัก การโต้ตอบ และทักษะ เป็นพื้นฐานกระตุ้นเร้า ชี้แนะขึ้นนำให้ความรู้ และลำดับสุดท้ายคือการสร้างทักษะ

รูปแบบการประชาสัมพันธ์และสิ่งแวดล้อมศึกษาตามลักษณะชุมชน

1. ชุมชนเกษตรกรรม

1.1 ลักษณะเฉพาะชุมชน

ด้วยวิถีแห่งการดำเนินชีวิตของสมาชิกในชุมชนเกี่ยวข้องกับการผลิต ผลผลิตทางการเกษตรจึงมีศูนย์กลาง ทัศนคติ ความเชื่อ ผูกพันซับซ้อน เป็นครอบครัวใหญ่ เคารพอาวุโส ประสพการณ์ มีกิจกรรมร่วมกันอยู่ตลอดเวลา ด้วยเหตุแห่งการรวมตัวกันเป็นชุมชนดังกล่าว สมาชิกในชุมชนจึงมีความเชื่อผู้นำซึ่งได้รับความไว้วางใจจากชุมชน เช่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ค่อนข้างมาก ลักษณะโดยทั่วไปจะคล้ายตามกัน ไม่กระทำการที่ผิดแปลกไปจากบรรทัดฐานของสังคมชุมชน

1.2 รูปแบบการประชาสัมพันธ์

ขั้นแรก สร้างความเข้าใจในลักษณะการกระจายข่าวสารให้ทั่วถึงครอบคลุมพื้นที่โดยอาศัย วิทยู เนื่องจากอาชีพของสมาชิกในชุมชนเกษตรกรรมส่วนใหญ่จะใช้เวลาในตอนกลางวันในการทำงาน ซึ่งจะนิยมการฟังวิทยู

ขั้นที่สอง เป็นการเพิ่มความเข้าใจให้เห็นภาพได้ละเอียดและชัดเจนมากขึ้น โดยอาศัยสื่อ คือ โทรทัศน์ ในช่วงเวลาเย็น ซึ่งเป็นเวลาที่สมาชิกในชุมชนเลิกประกอบกิจกรรมงานแล้ว จะเป็นการพักผ่อนอยู่ที่บ้าน

ขั้นที่สาม เป็นขั้นของการกระตุ้นชักนำ ให้กระทำตามโดยอาศัยผู้นำชุมชนในการประชุมหมู่บ้าน เนื่องจากสังคม/ชุมชนเกษตรกรรมส่วนใหญ่จะเชื่อฟังและทำตามผู้นำของชุมชน

1.3 รูปแบบสิ่งแวดล้อมศึกษา

ขั้นแรก นักสิ่งแวดล้อมศึกษาจำเป็นต้องเข้าใจในการเลือกเนื้อหาให้แก่ ชุมชนเกษตรกรรม โดยเนื้อหาควรเป็นระดับพื้น ๆ เข้าใจได้ง่าย เห็นภาพได้ชัดเจนและเห็นประโยชน์ได้จากการปฏิบัติจริง โดยเนื้อหาของเทคโนโลยีควรพิจารณาถึงลักษณะภูมิประเทศด้วย

ขั้นที่สอง มีการฝึกหัดทำ การปฏิบัติจริง การสาธิตโดยอาศัยผู้นำกลุ่ม ในการประชุมของหมู่บ้าน/หรือของชุมชน

2. ชุมชนพาณิชย์กรรม

2.1 ลักษณะชุมชน

โดยส่วนใหญ่แล้วชุมชนประเภทนี้จะไม่ได้ผลิตผลผลิตออกมาโดยตรงแต่ติดต่อสัมพันธ์กับชุมชนอื่น ส่วนผลผลิตจากชุมชนหนึ่งไปยังอีกชุมชนหนึ่งมีความสะดวกสบายในการขนถ่ายสินค้า เป็นชุมชนที่เร่งในการขยายตัวในภาคธุรกิจกระตุ้นการเพิ่มผลผลิตของชุมชนเกษตรกรรมแปรรูป ดัดแปลงเพื่อเพิ่มมูลค่าของสินค้า บริการ ชุมชนประเภทนี้จึงเป็นที่รวมของความสะดวกสบาย การติดต่อสื่อสาร เป็นที่ตั้งของสถานที่ราชการ สาธารณูปโภคพื้นฐานและบริการ จากลักษณะส่วนใหญ่จะมีเรื่องราวได้และผลประโยชน์เข้ามาเกี่ยวข้อง อาจมีการรวมกลุ่มกันเฉพาะกิจแต่ไม่มีความผูกพันกันในชุมชน

2.2 รูปแบบการประชาสัมพันธ์

ขั้นแรก เนื่องจากลักษณะการประกอบอาชีพพาณิชย์กรรม มีความสะดวกสบายทางด้านคมนาคมและการติดต่อสื่อสาร ดังนั้นสื่อที่เหมาะสมและสามารถให้ความชัดเจนควรจะเป็นสื่อ โทรทัศน์ ในช่วงระยะเวลากลางวัน โดยการแทรกเป็นระยะๆ

ขั้นที่สอง เมื่อสมาชิกในสังคมได้รับข่าวสารความรู้ จากสื่อโทรทัศน์แล้วให้มีการใช้สื่อสิ่งพิมพ์ อาจเป็นแผ่นพับ แนะนำวิธีการแยกขยะ และบำบัดน้ำเสียขั้นต้น ในลักษณะที่สามารถนำไปใช้ปฏิบัติได้จริง เนื่องจากสมาชิกในสังคมนี้มีความสามารถที่จะรับสื่อสิ่งพิมพ์และสามารถที่นำไปใช้ได้จริง

2.3 รูปแบบสิ่งแวดล้อมศึกษา

ขั้นแรก นักสิ่งแวดล้อมศึกษาสามารถที่จะเลือกเนื้อหาที่มีความละเอียด ความยาก เนื้อหาสาระที่มากได้

ขั้นที่สอง อาศัยการให้ความรู้ผ่านสื่อ โดยสมาชิกในกลุ่มนี้สามารถเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง สื่อที่ใช้ ได้แก่ โทรทัศน์ วิทยุ วีดิโอ วิทยุ แผ่นพับ

3. ชุมชนอุตสาหกรรม

3.1 ลักษณะเฉพาะชุมชน

โดยลักษณะทั่วไป ชุมชนอุตสาหกรรมจะเป็นชุมชนที่มีขนาดใหญ่ขึ้น มีความหนาแน่นของประชากรต่อพื้นที่สูง มีคนในวัยแรงงานเพิ่มมากขึ้น จากการย้ายถิ่นจากภาคเกษตรกรรมเข้าสู่อุตสาหกรรม สังคมเป็นแบบสังคมเปิด เกิดชนชั้นใหม่ คือ ชนชั้นลูกจ้างและผู้ควบคุม ผู้บริหาร ผู้ประกอบการ เป็นต้น ลักษณะการทำงานของลูกจ้างโดยปกติ จะเข้างานตามกะและมีเวลาพักผ่อนเป็นช่วงเวลา

3.2 รูปแบบประชาสัมพันธ์

ขั้นแรก ควรให้เป็นลักษณะของสื่อสิ่งพิมพ์ โดยจัดทำเป็นโปสเตอร์ติดประกาศ เนื่องจากลูกจ้างจะสามารถใช้เวลาพักผ่อน ในการอ่านประกาศต่าง ๆ ได้

ขั้นที่สอง เพื่อติดประกาศสื่อสิ่งพิมพ์ได้ระยะหนึ่งให้มีการจัดสื่อแสดงของจริง หรือมุนีทรรศการของโรงงานเพื่อให้ลูกจ้างได้เห็นของจริง และมีความสนใจ

ขั้นที่สาม ควรมีการประสานงานกับทางผู้ประกอบการในลักษณะการเชิญชวน รณรงค์ให้ลูกจ้างกระทำการแยกขยะและบำบัดน้ำเสีย ขั้นต้น เนื่องจากสังคมมีลักษณะการเป็นชนชั้น โดยชนชั้นลูกจ้างจะถูกควบคุมจากชนชั้นผู้ประกอบการจึงสามารถให้ผู้นำ/ผู้ประกอบการเข้ามามีบทบาทในการรณรงค์หรือเชิญชวนต่างๆ ได้

3.3 รูปแบบสิ่งแวดล้อมศึกษา

ขั้นแรก เนื้อหาสาระที่ให้กับกลุ่มเป้าหมายระดับนี้ควรมีระดับกลาง ๆ

ขั้นที่สอง มีการให้ความรู้ในลักษณะในระบบ รูปแบบการจัดฝึกอบรม การประชุมสัมมนา

ขั้นที่สาม การให้การศึกษานอกระบบการศึกษา เช่น การจัดนิทรรศการ การสาธิตของจริง สมาชิกในกลุ่มสามารถหาความรู้ได้

4. ชุมชนท่องเที่ยวและนันทนาการ

4.1 ลักษณะเฉพาะชุมชน

ประเทศไทย สถานที่ท่องเที่ยวที่มีชื่อเสียงมากมาย ทุกภาคของประเทศไทย ทำรายได้เป็นจำนวนมากแก่ประเทศ โดยชุมชนของเมืองท่องเที่ยว

จะมีผู้ประกอบการอาศัยอยู่มาก ประกอบอาชีพเกี่ยวกับการให้บริการ การค้า ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวรายได้จากการค้าและการท่องเที่ยวจะมีปริมาณสูงกว่าสมาชิกในกลุ่มอื่นๆ พฤติกรรมของสมาชิกส่วนใหญ่จะเป็นผู้มีความรู้ มีความสามารถในการตัดสินใจในการรับฟังข่าวสาร

4.2 รูปแบบของการประชาสัมพันธ์

ขั้นแรก ควรอาศัยสื่อในลักษณะของสื่อโทรทัศน์ อาจใช้เป็นเวลาเป็นระยะๆ เพราะสมาชิกในกลุ่มมีเวลาในการรับรู้และจัดเป็นสื่อที่ชัดเจนให้ความกระจ่างและเข้าใจทั่วถึง

ขั้นที่สอง ควรให้สื่อสิ่งพิมพ์ เพื่อเพิ่มความชัดเจนและรายละเอียดของเทคโนโลยี

4.3 รูปแบบสิ่งแวดล้อมศึกษา

ขั้นแรก เนื้อหาสาระของเทคโนโลยีการกำจัดขยะและบำบัดน้ำเสีย ควรมีระดับ ปานกลางถึงค่อนข้างสูง

ขั้นที่สอง การถ่ายทอดเทคโนโลยีโดยการผ่านสื่อ เป็นการศึกษา นอกกระบบโดยให้เนื้อหาสาระผ่านสื่อ สิ่งพิมพ์ โทรทัศน์ วิทยุ วิดีโอ ซึ่งสื่อเหล่านี้จะทำให้มีความเข้าใจกระจ่างขึ้น

5. ชุมชนผสม

5.1 ลักษณะเฉพาะชุมชน

โดยลักษณะทั่วไปเป็นการรวมทุกสิ่ง ตั้งแต่ประวัติศาสตร์ การค้าและบริการอุตสาหกรรม เป็นกิจกรรมทุกชนชั้นรวมกัน ด้วยเหตุผลที่แตกต่างกันเป็นเมืองใหญ่ที่เต็มไปด้วยปัญหา เช่น ปัญหาทางสังคม ปัญหาเศรษฐกิจ การกระจายรายได้ สิ่งแวดล้อมทางกายภาพสมาชิกในชุมชนจะประกอบด้วยทุกชนชั้น มีความแตกต่างกับทางด้านการศึกษา อาชีพ รายได้

5.2 รูปแบบของการประชาสัมพันธ์

ขั้นแรก เนื่องจากสื่อที่สามารถทำให้เห็นภาพและเรียกความสนใจ ได้มากที่สุดในปัจจุบันคือ สื่อโทรทัศน์ ซึ่งปัจจุบันเป็นสื่อเข้าถึงในทุกชุมชน ดังนั้นจึงควรให้สื่อโทรทัศน์เป็นสื่อแรกโดยอาจให้เป็นระยะๆ เป็นช่วงเวลาหรือเป็นรายการความรู้/ประชาสัมพันธ์

ขั้นที่สอง ในกรณีที่มีชุมชนเกษตรกรรม อาจให้มีลักษณะของเสียงตามสาย เทปบันทึกเสียงที่เปิดเป็นระยะๆ

ขั้นที่สาม ให้เป็นสื่อสิ่งพิมพ์ในลักษณะป้ายเชิญชวน/รณรงค์ขนาดใหญ่ (bill board) หรือโปสเตอร์ขนาดใหญ่ บริเวณสถานที่ที่สมาชิกในชุมชนเห็นได้ชัดเจน

5.3 รูปแบบสิ่งแวดล้อมศึกษา

ขั้นแรก การใช้เนื้อหา สารของสื่อสามารถใช้ในระดับปานกลางถึงสูง เนื่องจากมีความแตกต่างกันของสมาชิกในชุมชน

ขั้นที่สอง การถ่ายทอดโดยผ่านสื่อ เป็นการให้ศึกษานอกระบบ การศึกษาที่ดีและชัดเจนได้ในทุกสื่อ เช่น สื่อสิ่งพิมพ์ โทรทัศน์ วิทยุ วิดีโอ

กล่าวโดยสรุป รูปแบบของการประชาสัมพันธ์ สิ่งแวดล้อมศึกษาอาจมีการปรับเปลี่ยนตามความเหมาะสมและวิจารณ์ญาณของนักประชาสัมพันธ์และนักสิ่งแวดล้อมศึกษาที่เข้าไปสัมผัสกับชุมชนนั้นๆ และขึ้นอยู่กับผู้บริหารหรือผู้นำของชุมชนที่เห็นความสำคัญ และให้ความร่วมมือในการประชาสัมพันธ์ และให้การศึกษแก่ชุมชน อันจะทำให้การประชาสัมพันธ์และสิ่งแวดล้อมศึกษาเทคโนโลยีการกำจัดขยะและบำบัดน้ำเสียสัมฤทธิ์ผลและทำให้สิ่งแวดล้อมดีขึ้น ซึ่งรายละเอียดของสาระสำคัญและเนื้อหาขององค์ความรู้ที่

ได้ประมวลไว้เพื่อให้ความรู้ ทักษะ จิตสำนึก การโต้ตอบ และทักษะที่สามารถนำไปใช้ในการจัดการเกี่ยวกับขยะและน้ำเสียชุมชน ได้แสดงไว้ในตารางที่ 1, 2 และ 3

ตารางที่ 1 ตัวอย่างรายละเอียดสาระสำคัญขององค์ความรู้เรื่องขยะ เพื่อการให้ผลที่สามารถนำไปจัดการ

ลำดับ	เรื่อง/องค์ความรู้	รายละเอียดสาระสำคัญ	เป้าหมายหลัก
1	โครงสร้างขยะ	ความเข้าใจโครงสร้าง/องค์ประกอบของขยะที่สำคัญ คือ ขยะชุมชน ขยะติดเชื้อ และขยะอันตราย รวมถึงแหล่งเกิดขยะแต่ละโครงสร้าง	ผลของการศึกษานำไปสู่การจัดกระบวนการแยกขยะอย่างมีประสิทธิภาพ
2	สมบัติของขยะ	สมบัติของขยะชุมชน ขยะติดเชื้อ และขยะอันตราย สมบัติในการสร้างผลพวงเมื่ออยู่รวมกัน และการแยกส่วน รวมถึงสมรรถนะในการนำกลับไปใช้ใหม่ การทำปุ๋ยหมัก การรีไซเคิล และความไม่เอื้อต่อการนำไปใช้ประโยชน์	ให้องค์ความรู้ในการกำจัดขยะแต่ละประเภท การนำไปใช้ประโยชน์ การนำไปรีไซเคิล การกำจัดอย่างถูกวิธี กับเทคโนโลยีที่ออกแบบอย่างเหมาะสม
3	การเกิดขยะ	การนำทรัพยากรมาใช้เพื่อสนองความต้องการของชุมชน สถานพยาบาล โรงงานอุตสาหกรรม ฯลฯ ที่สิ่งเหล่านั้นจะแปรเป็นขยะด้วยกระบวนการใช้ทรัพยากรเพื่อการอุปโภคบริโภค	เข้าใจกระบวนการเกิดขยะแต่ละประเภท ทำให้สามารถสร้างเครื่องมือและกระบวนการแยก การเก็บ การขนส่ง การกอง และการกำจัดได้อย่างมีประสิทธิภาพ
4	การแยกขยะ	สร้างทักษะในการแยกขยะในแต่ละกระบวนการเกิดขยะแต่ละประเภท แล้วเก็บเข้าสู่ภาชนะเก็บขยะอย่างถูกต้อง พร้อมทั้งรวบรวมเพื่อการเก็บขยะของเทศบาล/ชุมชน	มีทักษะในการแยกขยะลงสู่ภาชนะเก็บขยะที่ออกแบบไว้ อย่างมีทักษะที่ถูกต้อง

ตารางที่ 1 (ต่อ)

ลำดับ	เรื่อง/องค์ความรู้	รายละเอียดสาระสำคัญ	เป้าหมายหลัก
5	การเก็บขยะ	สร้างทักษะในการจัดเก็บขยะ การป้องกัน และการรวบรวมขยะที่ถูกต้อง ทั้งในด้านของปริมาณ การกระจายของถังรองรับขยะที่เพียงพอ และระยะเวลาที่เหมาะสมในการรวบรวมขนย้ายขยะ	มีทักษะในการจัดการหาพื้นที่รองรับ ภาชนะเก็บขยะ พร้อมทั้งป้องกันกลิ่นและทัศนียภาพอย่างเหมาะสม
6	การขนย้ายขยะ	สร้างทักษะ ความสำนึก ความรับผิดชอบในการจัดการเกี่ยวกับการขนย้ายขยะอย่างถูกต้องเหมาะสม มีประสิทธิภาพ ทั้งในด้านปริมาณที่เพียงพอ สะดวก และความปลอดภัยตลอดระยะเวลาในการขนย้ายขยะ และในช่วงเวลาที่เหมาะสม	มีทักษะ สำนึก การโต้ตอบที่ถูกต้องเหมาะสมในวิธีและกระบวนการขนย้ายขยะ รวมทั้งเวลาที่เหมาะสม
7	การกำจัดขยะ	วิธีการกำจัดขยะและกระบวนการกำจัดขยะในแต่ละประเภทอย่างเป็นระบบและมีขั้นตอนที่ถูกต้อง	เข้าใจกระบวนการและวิธีการกำจัดขยะต่าง ๆ ทำให้สามารถเลือกวิธีการกำจัดขยะได้ถูกต้องเหมาะสมรวมทั้งการออกแบบวิธีการกำจัดขยะอย่างถูกต้องหลักสุขาภิบาลด้วย
8	การทำปุ๋ยหมัก	กระบวนการย่อยสลายสารอินทรีย์ที่เกิดขึ้นในการหมักปุ๋ย ประเภทขยะที่เหมาะสมในการทำปุ๋ย การคัดเลือกพื้นที่ ขั้นตอนและวิธีการทำปุ๋ยหมักจากขยะ การเตรียมขยะ	มีความรู้ ทักษะ การโต้ตอบ ในการคัดเลือกประเภทขยะที่เหมาะสมในการทำปุ๋ยหมัก สามารถออกแบบทำการหมักปุ๋ยได้อย่างถูกต้อง

ตารางที่ 1 (ต่อ)

ลำดับ	เรื่อง/องค์ความรู้	รายละเอียดสาระสำคัญ	เป้าหมายหลัก
9	การรีไซเคิล	กระบวนการรีไซเคิลขยะในแต่ละประเภท การคัดเลือกขยะที่จะนำไปรีไซเคิล ขั้นตอนและวิธีการรีไซเคิล ในแต่ละประเภทขยะ การรีไซเคิลเบื้องต้น	มีความรู้ ทักษะ การโต้ตอบ ในการออกแบบรีไซเคิลคัดเลือกประเภทขยะที่เหมาะสมในการรีไซเคิล รวมทั้งทำการรีไซเคิลในเบื้องต้นของขยะแต่ละประเภทได้อย่างถูกต้อง
10	การฝังกลบ	การฝังกลบตามหลักสุขาภิบาล การฝังกลบขยะอันตราย (สารพิษ) รูปแบบของการฝังกลบตามประเภทขยะ การคัดเลือกพื้นที่ ประเภทขยะที่ต้องใช้การฝังกลบ กรรมวิธีและขั้นตอนการฝังกลบที่ถูกต้องตามประเภทขยะ	มีความรู้ ในกระบวนการฝังกลบ ที่ถูกต้อง สามารถออกแบบและคัดเลือกประเภทขยะที่สมควรจะได้นำไปฝังกลบได้อย่างเหมาะสม
11	การเผา	เข้าใจลักษณะของขยะติดเชื้อ ธรรมชาติและคุณสมบัติของเชื้อโรค การรวบรวมขยะติดเชื้อ ประเภทของการกำจัดขยะด้วยการเผา อุณหภูมิที่ต้องใช้ กรรมวิธีขั้นตอนการเผา	มีความรู้ ทักษะในการป้องกัน การเก็บรวบรวมขยะติดเชื้อ สามารถกำจัดขยะติดเชื้อเบื้องต้นได้ รวมทั้งเข้าใจหรือออกแบบเตาเผาได้อย่างถูกต้อง
12	การใช้ประโยชน์	ประโยชน์ทั้งทางตรงและทางอ้อม จากการกำจัดขยะ การใช้ประโยชน์จากขยะในรูปแบบต่าง ๆ ตามประเภทขยะ ประโยชน์จากการทำปุ๋ยหมัก ประโยชน์จากการรีไซเคิล มูลค่าทางเศรษฐกิจของการนำไปใช้ประโยชน์	มีความรู้ เจตคติ สำนึก การโต้ตอบ จากทักษะในการใช้ประโยชน์จากการแยกขยะ การรีไซเคิล และการใช้เทคโนโลยีการกำจัดขยะ ที่ถูกต้องเหมาะสม รวมถึงการออกแบบระบบเหล่านั้น

ตารางที่ 2 ตัวอย่างรายละเอียดสาระสำคัญขององค์ความรู้เรื่องน้ำเสียเพื่อการให้ผลที่สามารถนำไปจัดการ

ลำดับ	เรื่อง/องค์ความรู้	รายละเอียดสาระสำคัญ	เป้าหมายหลัก
1	น้ำใช้	สร้างความเข้าใจทั้งปริมาณและคุณภาพของน้ำใช้เพื่อกิจการต่าง ๆ ในระบบชุมชน/เมือง แหล่งที่ได้รับน้ำใช้ กระบวนการประปา และ/หรือ เทคโนโลยีทางน้ำรูปแบบต่าง ๆ	ได้ปริมาณและคุณภาพน้ำใช้ และแหล่งน้ำ น้ำใช้ของชุมชน/เมือง
2	กระบวนการใช้น้ำ	ระบุขั้นตอนการใช้น้ำกิจการต่างๆ ในชุมชน ตลอดจนกิจการต่าง ๆ ที่มีการใช้น้ำ เช่น กิจกรรมครัวเรือน อุตสาหกรรม เกษตรกรรม ฯลฯ	ได้ขั้นตอนการใช้น้ำ ทำให้สามารถแยกแยะว่าขั้นใดมีน้ำเสียทั้งปริมาณและคุณภาพอย่างไร เพื่อจะได้จัดการต่อไป
3	น้ำผ่านการใช้แล้วเป็นน้ำเสีย	กิจกรรมการใช้น้ำทุกประเภททำให้เกิดน้ำเสีย คุณลักษณะของน้ำเป็นตัวทำลาย ชะล้าง และพัดพา เมื่อน้ำผ่านสิ่งสกปรกทำให้เกิดการปนเปื้อน สารอินทรีย์ อนินทรีย์ มีพิษ ไม่มีพิษ ทั้งจากกิจกรรมชุมชนที่พักอาศัย ตลาด โรงงานอุตสาหกรรม และสถานประกอบการต่าง ๆ	ระบุกระบวนการการเกิดน้ำเสีย องค์ประกอบของน้ำเสียที่เกิดจากกิจกรรมต่าง ๆ และแหล่งที่มาของน้ำเสีย เพื่อเป็นพื้นฐานในการบำบัดน้ำเสีย และสามารถออกแบบโครงสร้างน้ำเสียที่บำบัดแล้วไหลผ่านได้อย่างเหมาะสม
4	การระบายน้ำเสียจากอาคาร และการบำบัดน้ำเสียขั้นต้น	ลักษณะการระบายน้ำเสียจากอาคาร ระบบการแยกน้ำเสียตามกิจกรรมการใช้น้ำ เช่น น้ำเสียจากการอาบน้ำ และซักล้าง น้ำเสียจากห้องน้ำ วิธีการบำบัดน้ำเสียขั้นต้นประเภทต่าง ๆ เช่น การดักไขมัน การกรอง การใช้ถังบำบัด	มีความรู้และความเข้าใจในกระบวนการบำบัดน้ำเสียมีทักษะสำนึก การได้ตอบในการบำบัดน้ำเสียขั้นต้นตามลักษณะระบบระบายน้ำเสียที่ออกแบบไว้ได้อย่างถูกต้อง

ตารางที่ 2 (ต่อ)

ลำดับ	เรื่อง/องค์ความรู้	รายละเอียดสาระสำคัญ	เป้าหมายหลัก
5	การระบายน้ำตามท่อระบายน้ำ	กระบวนการต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นภายในท่อระบายน้ำ เช่น การเกิดกลิ่น การสะสม การรั่วซึม ฯ การวางระบบระบายน้ำ ข้อจำกัดและพิจารณาการวางแผน การออกแบบ การบำรุงรักษา การสำรวจ การซ่อมแซม	มีความรู้เข้าใจกระบวนการที่เกิดขึ้นในการระบายน้ำเสีย มีทักษะการแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าที่อาจเกิดขึ้นจากท่อระบายน้ำเสียที่ออกแบบไว้อย่างมีประสิทธิภาพ
6	ระบบบำบัดน้ำเสีย	กระบวนการในการบำบัดน้ำเสีย ระบบการบำบัดน้ำเสียรูปแบบต่าง ๆ ขั้นตอนและวิธีการบำบัดน้ำเสียในแต่ละวิธีการ การคัดเลือกระบบบำบัดน้ำเสียที่เหมาะสม ดัชนีคุณภาพน้ำและเกณฑ์มาตรฐานน้ำทิ้ง	มีความรู้การออกแบบระบบบำบัดน้ำเสีย (การใช้พืชน้ำหน้ำ ฯ) ทักษะในการเลือกใช้ระบบบำบัดน้ำเสียที่ถูกต้องและเหมาะสม ตรวจสอบคุณภาพน้ำทิ้งได้ตามดัชนีที่กำหนด
7	การระบายน้ำเสียที่บำบัดแล้วลงสู่ที่สาธารณะ	มาตรฐานคุณภาพน้ำก่อนการระบายน้ำเสียสู่แหล่งน้ำธรรมชาติ การติดตามตรวจสอบคุณภาพน้ำ การรับสภาพของคุณภาพน้ำก่อนการระบาย	มีทักษะในการเลือกตัวดัชนีชี้คุณภาพน้ำ การกำหนดจุดตรวจวัดและระยะเวลาที่สมควรทำการตรวจสอบคุณภาพน้ำ
8	การนำน้ำที่บำบัดแล้วไปใช้ประโยชน์	การใช้ประโยชน์จากน้ำที่ผ่านการบำบัดในรูปแบบต่าง ๆ เช่น การเกษตรกรรม การเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ	มีความรู้ และทักษะการออกแบบในการนำน้ำที่ผ่านมาบำบัดแล้วไปใช้ในกิจกรรมต่าง ๆ ได้อย่างถูกต้อง

ตารางที่ 3 ตัวอย่างลักษณะเนื้อหาของคความรู้อีกเกี่ยวกับการจัดการสิ่งแวดล้อมด้านขยะมูลฝอย และสื่อที่แนะนำให้ใช้

ลำดับ	เรื่อง/องค์ความรู้	รายละเอียดเนื้อหา	สื่อ
1	การเกิดขยะ	<ol style="list-style-type: none"> 1) ขยะ คือ ของเหลือจากการที่มนุษย์นำสิ่งของต่าง ๆ มาใช้ประโยชน์เพื่อการอุปโภค บริโภค และใช้สอย 2) แหล่งกำเนิดขยะ ครัวเรือน สถานประกอบการต่างๆ อุตสาหกรรมโรงพยาบาล สถานที่ ก่อสร้าง ฯลฯ 3) องค์ประกอบของขยะ เศษอาหาร กระดาษ เศษไม้ หญ้า ยาง หนังสือ ผ้า พลาสติก แก้ว โลหะ ทิน 	<ol style="list-style-type: none"> 1) ของจริงภายในห้องและโรงอาหาร 2) ภาพประกอบ
2	การแยกขยะ	<p>ขยะสามารถแยกได้เป็น 3 ประเภทตามลักษณะองค์ประกอบของขยะที่เกิดขึ้น ดังนี้</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) ขยะที่ย่อยสลายง่าย (ขยะเน่า เสีย) ได้แก่ พืช ผัก ผลไม้ เศษอาหารต่างๆ 2) ขยะย่อยสลายยาก (ขยะรีไซเคิล) ได้แก่ กระดาษ พลาสติก ยาง ไม้ ผ้า แก้ว โลหะ ทิน 3) ขยะอันตราย (ขยะที่มีสารพิษ) ได้แก่ กระป๋องสี-สเปรย์ ทินเนอร์ ขวดใส่สารเคมี แบตเตอรี่ ถ่านไฟฉาย หลอดไฟ และ ขยะติดเชื้อจากโรงพยาบาล เป็นต้น 	<ol style="list-style-type: none"> 1) ของจริง 2) ภาพประกอบ 3) การปฏิบัติการ

ตารางที่ 3 (ต่อ)

ลำดับ	เรื่อง/องค์ความรู้	รายละเอียดเนื้อหา	สื่อ
3	การเก็บขยะ	<p>การจัดเก็บขยะ</p> <p>1) แหล่งกำเนิด จำเป็นต้องมีถังรองรับตามประเภทของขยะและควรต้องมีฝาปิดให้มิดชิด เพื่อป้องกันการฟุ้งกระจาย การค้ำยเชื้อของสัตว์ การเกิดและการแพร่กระจายของเชื้อโรคและพาหะนำโรค</p> <p>2) หน่วยงานรับผิดชอบ ต้องมีการจัดตั้งถังรองรับขยะให้มีปริมาณและการกระจายให้เพียงพอต่อปริมาณของขยะที่ต้องจัดเก็บ การรวบรวมจัดเก็บขยะควรดำเนินการอย่างน้อยสัปดาห์ละ 3 ครั้ง ในแต่ละจุด</p>	<p>1) ของจริง</p> <p>2) ภาพประกอบ</p> <p>3) การปฏิบัติการ</p>
4	การขนย้ายขยะ	<p>การขนย้ายขยะเป็นหน้าที่ความรับผิดชอบของหน่วยงานในชุมชน ซึ่งต้องมีการดำเนินการอย่างรัดกุมและเข้มงวดดังนี้</p> <p>1) มีปริมาณรถขนย้ายขยะและแรงงานการเก็บขยะเพียงพอ มีประสิทธิภาพและมีการบำรุงรักษาที่ดีอยู่เสมอ</p> <p>2) มีการป้องกันการฟุ้งกระจายและการตกหล่นของขยะที่ดีในขณะที่ขนย้ายไปยังแหล่งกำจัด</p> <p>3) มีการจัดเตรียมสถานที่กำจัดขยะที่มีความเหมาะสมด้านระยะทางและสภาพแวดล้อม</p>	<p>1) ภาพประกอบ</p>

ตารางที่ 3 (ต่อ)

ลำดับ	เรื่อง/องค์ความรู้	รายละเอียดเนื้อหา	สื่อ
5	การทำปุ๋ยหมัก	ขยะประเภทย่อยสลายง่าย (เน่าเสียได้) เป็นขยะที่เหมาะสมสำหรับการนำไปทำปุ๋ยหมักมากที่สุดเนื่องจากขยะเหล่านี้จะเป็นขยะอินทรีย์ โดยการนำขยะใส่ลงในถังหรือบ่อและใช้ดินกลบทุก 3 วัน ประมาณ 90 วัน สามารถนำมาใช้ประโยชน์ได้	1) ภาพประกอบ 2) การปฏิบัติการ
6	การนำมาใช้ใหม่หรือการรีไซเคิล	ขยะที่แยกได้ในส่วนของขยะย่อยสลายยาก (ขยะไม่เน่าเสีย) สามารถนำกลับมาใช้ใหม่ได้ โดยการนำไปผ่านกระบวนการ/กรรมวิธีแต่ละประเภทของขยะ โดยโรงงานอุตสาหกรรมเพื่อการผลิตสินค้าใหม่	1) ภาพประกอบ 2) การปฏิบัติการ
	1) กระดาษ	- นำไปใช้ได้โดยตรง เช่น ทำถุงห่อวัสดุ และอื่นๆ - ผ่านกระบวนการย่อยสลายและทำเป็นกระดาษใหม่	1) ภาพประกอบ 2) การปฏิบัติการ
	2) พลาสติก	- นำไปใช้ได้โดยตรง เช่น ใส่ น้ำของเหลว และวัสดุอื่นๆ - ผ่านกระบวนการหลอมและปรับปรุงคุณภาพเพื่อการขึ้นรูปทำเป็นของใหม่ หรือ ทำถาด และอื่น ๆ	1) ภาพประกอบ 2) การปฏิบัติการจริง
	3) แก้ว	- นำไปใช้ได้โดยตรง เช่น ใส่ น้ำของเหลว และวัสดุอื่น ๆ - ผ่านกระบวนการหลอมและปรับปรุงคุณภาพเพื่อการขึ้นรูปทำเป็นของใหม่	1) ภาพประกอบ 2) การปฏิบัติการ

ตารางที่ 3 (ต่อ)

ลำดับ	เรื่อง/องค์ความรู้	รายละเอียดเนื้อหา	สื่อ
	4) โลหะ	- ผ่านกระบวนการหลอมและปรับปรุงคุณภาพเพื่อการขึ้นรูปทำเป็นของใหม่	1) ภาพประกอบ 2) ของจริง
	5) หิน ทราย	- ผ่านกระบวนการแยกทำความสะอาดและนำไปใช้ใหม่	1) ภาพประกอบ 2) การปฏิบัติการ
7	การฝังกลบ	ขยะบางประเภทไม่สามารถนำกลับมาใช้ใหม่ได้ จำเป็นต้องนำไปฝังกลบ ซึ่งต้องมีการเตรียมสถานที่ฝังกลบที่เหมาะสม และถูกต้องตามหลักวิชาการ คือ - ขยะที่เหลือจากการคัดแยกเพื่อนำไปหมักทำปุ๋ยและการรีไซเคิล ต้องนำไปฝังกลบตามหลักสุขาภิบาล - ขยะอันตราย ขยะที่มีสารพิษ ในการฝังกลบจำเป็นต้องใช้เทคโนโลยีการบรรจุ และป้องกันการแพร่กระจายของสารพิษที่อาจปนเปื้อนออกสู่ระบบสิ่งแวดล้อมอย่างดีก่อนการฝังกลบ	1) ภาพประกอบ
8	การเผา	ขยะประเภทขยะติดเชื้อ ซึ่งเป็นขยะที่เกิดจากโรงพยาบาล หรือ คลินิก จำเป็นจะต้องใช้วิธีการกำจัดขยะโดยการเผาด้วยความร้อนสูง เพื่อการฆ่าเชื้อที่ติดมากับเศษขยะมูลฝอย	1) ภาพประกอบ